

Svensk Biblioteksförnings skriftserie
På väg mot en starkare biblioteksnation

DÄRFÖR NATIONELL BIBLIOTEKSKATALOG

Om LIBRIS som en möjlighet för folkbiblioteken

“Därför nationell bibliotekskatalog” är den fjärde delen i Svensk Biblioteksförerings skriftserie
På väg mot en starkare biblioteksnation.

Produktion: ÅVA GROUP, www.avagroup.se
Grafisk form: Fredrik Åberg
Original och bildrepro: Anna Abbate

Fotograf: Fredrik Hjerling, Øyvind Lund,
Jill Danielsson, Elisabeth Olsson Wallin m. fl.
Tryckning: Joma 2012

Mycket att vinna på gemensamma lösningar

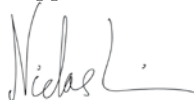
Svensk Biblioteksförning har länge påpekat behovet av mer samarbete inom bibliotekssektorn. Kungliga bibliotekets (KB:s) utvidgade uppdrag är ett steg på vägen mot ökad samverkan, men det behövs också en tydlig strategi för att ge biblioteken bästa möjliga förutsättningar att vara effektiva redskap både för de enskilda användarna och för Sverige som kunskapsnation.

Svensk Biblioteksförning ger ut skriftserien *På väg mot en starkare biblioteksnation* för att bidra till så mycket tydlighet som möjligt i en tid då många viktiga beslut fattas och då aktörerna och deras inbördes relationer förändras. Serien belyser olika sidor av de nya samarbetsformer och biblioteksstrategiska ställningstaganden som håller på att utvecklas.

I samband med det utvidgade uppdraget efterlyste KB synpunkter på vad som var mest angeläget att sätta igång med. Efter att ha lyssnat på önskemål bland biblioteken valde man att prioritera arbetet med en nationell katalog. På LIBRIS-enheten pågår ett arbete med att undersöka vilka behov och villkor som finns i dagsläget och med att utveckla tekniska och praktiska förutsättningar för en gemensam katalog. En del i arbetet har varit att ta fram en rapport, *Folkpost på tre sekunder! En plan med sikte mot en nationell katalog*, som publicerades sommaren 2011. I slutet av den här skriften finns en sammanfattning av den rapporten. Där finns också en lägesrapport om vad KB har gjort sedan rapporten publicerades, skriven av Maria Hedenström, enhetschef på LIBRIS-enheten.

KB driver alltså arbetet med att åstadkomma förutsättningar för utveckling. Det vi vill med den här skriften är att ge argument vid sidan om fakta. Vinsterna med en gemensam katalog är många, både för biblioteken, användarna och samhället. Folkbiblioteken betalar i dagsläget stora summor för bibliografisk service – pengar som skulle kunna användas till förbättrade tjänster eller andra utvecklingsområden. Förhoppningsvis får vi därför se fler folkbibliotek ansluta sig till LIBRIS den närmaste tiden.

Rapporten är skriven av frilansjournalisten Erik Lindfelt.

Niclas Lindberg

Generalsekreterare Svensk Biblioteksförning

INLEDNING:

PÅ VÄG MOT EN GEMENSAM KATALOG

Den ruvade i mitten av biblioteket, likt en urtidsödda som lagt sig till vila: katalogen. Stor och otymplig. Lådor att dra ut, med såväl tummade som nya kort, tätt packade i långa rader. Och visst luktade den på ett särskilt vis?

Kortkatalogen är – kanske med något litet skolbibliotek, där den fortfarande dväljs, som undantag – lika utdöd som dinosaurien. Nätet har sedan många år tagit över. Man söker – och hittar förhoppningsvis – via dator. På biblioteket, hemifrån eller var helst man har en internet-uppkoppling. Inte sällan i fickan via sin mobil.

Under flera år har också behovet av en gemensam, nationell bibliotekskatalog diskuterats. De tekniska möjligheterna finns genom utvecklingen på nätet. Men vägen har visat sig lång och krokig. Trots att de flesta är överens om det kloka i att kunna söka efter alla medier, på alla bibliotek.

För den oinvigde är det inte helt lätt att följa diskussionen som kryllar av märkliga förkortningar och specialtermer. Det gäller för beslutsfattare och andra utanför biblioteksvärlden, men säkert också för många på biblioteken. Idag finns två ”grundkataloger”. Företaget BTJ erbjuder sedan 1970-talet katalogposter via BURK främst till landets folkbibliotek. Tecknar ett bibliotek avtal med BTJ så får biblioteket tillgång till posterna, men de ägs fortfarande av BTJ. Den andra stora katalogen är LIBRIS, som bygger på att bibliotek katalogiserar gemensamt – den som först får in en bok eller ett annat medium skapar en katalogpost. Posterna förs över till LIBRIS webbsök en gång om dagen. Avdelningen för LIBRIS vid Kungliga biblioteket ansvarar för drift och utveckling, men verksamheten bygger på samverkan mellan deltagande bibliotek. LIBRIS

har funnits sedan början av 1970-talet och var länge en katalog för universitets- och högskolebiblioteken.

Redan i början av 2000-talet försökte man gifta samman BURK och LIBRIS. Resultatet blev Bibliotek.se. Detta är dock ingen nationell bibliotekskatalog, utan en samsökfunktion för olika kataloger. Ett senare försök att underlätta samsökningen, både i olika bibliotekskataloger och genom andra källor på nätet, är Bibliotek24.

Svensk Biblioteksförning har sin hållning klar. Sommaren 2011 slog föreningens styrelse fast att "uttala att Kungliga biblioteket bör eftersträva en lösning där katalogisering av det svenska trycket endast utförs en gång och där alla svenska bibliotek kan dra nytta av den gemensamma katalogiseringen".

KB instämmer och konstaterade några veckor senare i brev till Svensk Biblioteksförning att "det första vi gör är att påbörja arbetet med en nationell bibliotekskatalog".

I rapporten *Folkpost på tre sekunder* har KB utvecklat sina tankar. En sammanfattning av rapporten finns i slutet av den här skriften. Också BTJ välkomnar en nationell katalog, men vill ha finansieringen löst. Alla tycks alltså vara överens.

Återstår att ord blir till handling.

A photograph of a woman with long dark hair wearing large black headphones, sitting at a computer workstation. She is looking towards a man who is partially visible in the foreground, wearing glasses and a dark jacket. The background shows shelves filled with books or magazines in a library or office setting. The overall tone is professional and focused.

Fri tillgång till information. Det är det viktigaste argumentet för en nationell bibliotekskatalog, menar Inga Lundén och Niclas Lindberg, Svensk Biblioteksförnings ordförande respektive generalsekreterare.

Användar- nytta

“KB har fattat vad det handlar om”

Alla skall ha tillgång till den gemensamma informationen. Den har skapats gemensamt och skall ägas gemensamt, säger Inga Lundén.

Som det är idag köper de flesta folkbibliotek sina katalogposter från företaget BTJ. Men man äger inte posten.

– Ett grundproblem, man betalar för något man sedan inte äger själv, menar Niclas Lindberg.

– Vilken annan vara gäller det? Normalt så äger man ju det man köpt, fyller Inga Lundén i.

De två ser möjligheter att utveckla olika tilläggs-tjänster om katalogposterna är fria. Äganderätten kan idag göra det bökigt för bibliotek som till exempel vill utveckla sina webbsajter med hjälp av sin bibliotekskatalog. Att undvika dubbelarbete är ett annat viktigt argument.

– Vi är ett litet land som inte skall syssla med sådant, säger Inga Lundén.

Båda är nu optimistiska efter många år av diskussioner – och i vissa fall bråk. KB:s nya roll som nationell bibliotekssamordnare har ändrat förutsättningarna.

– KB har fattat vad det handlar om, nu lossnar det, tror Inga Lundén.

– Men det är inte dagens LIBRIS som skall vara den nationella bibliotekskatalogen – det leder tankarna fel – utan ett utvecklat och anpassat LIBRIS, säger Niclas Lindberg.

Parallellt med diskussionen om nationell bibliotekskatalog förs en diskussion om vilket klassificeringssystem som skall användas. Det internationella Dewey, som bygger på siffror, eller det svenska SAB-systemet med bokstäver. KB har bestämt sig för Dewey. Men varken Inga Lundén eller Niclas Lindberg tror det behöver innebära några stora problem. Den nationella katalogen kan fungera med både Dewey och SAB i väntan på att alla bibliotek enats.

Att få igång den nationella bibliotekskatalogen kan gå snabbt. Biblioteksförningens arbete tror de har varit viktigt.

– Vi har bidragit med både kompetens och vilja. Att vi drivit på har varit avgörande, menar Inga Lundén.

Vad kommer då den enskilde biblioteksanvändaren att märka av en nationell bibliotekskatalog?

– I början inte särskilt mycket alls, svarar Niclas Lindberg. Men på sikt kommer man märka förändringar genom nya tjänster i katalogen, användarnytta kommer att bli stor.

Rättvisa

Att äganderätten till katalogposterna är fri ser Inger Edebro Sikström, bibliotekschef i Umeå kommun och Svensk Biblioteksförnings vice ordförande, som det viktigaste argumentet för en nationell bibliotekskatalog. "Det är en demokrati- och rättvisefråga", säger hon.

“En nationell katalog måste motsvara både folkbibliotekens och forskningsbibliotekens behov”

Inger Edebro Sikström har flera argument till den fria nationella bibliotekskatalogen. Att resurserna samutnyttjas och att mervärden som boktips, artiklar och annat kopplas till katalogposterna tycker hon är ytterligare skäl, utöver demokrati- och rättvisefrågan.

– Ett boktips från Umeå är lika intressant för en Malmöbo!

Hon har arbetat med frågorna sedan i början av 90-talet. Frågor om upphovsrätt har satt käppar i hjulet.

– Med KB:s nya uppdrag finns helt nya förutsättningar och möjlighet att vrida frågan ett kvarts varv och hitta ett nytt spår framåt.

En sådan väg framåt skulle, enligt Inger Edebro Sikström, vara att låta Sveriges depåbibliotek – som finns just i Umeå – spela en viktigare roll. Liksom Internationella biblioteket i Stockholm och den Informations- och lånecentral i Umeå som ska ersätta de tre centraler som fanns tidigare och som ska slås samman med Depåbiblioteket. Deras uppdrag är redan nationellt och de skulle därför kunna användas. Tillsammans med Borås och Göteborg som idag bidrar med många poster i LIBRIS skulle man snabbt ha en bra kritisk massa med poster som är relevanta för folkbiblioteken.

Idag fyller inte LIBRIS funktionen som nationell katalog för alla bibliotek. Framförallt eftersom det finns medier som saknas där. Det handlar bland annat om talböcker, utländsk litteratur, tidskrifter, musik och film.

– En nationell katalog måste motsvara både folkbibliotekens och forskningsbibliotekens behov. Detta måste KB ta mer på allvar, säger Inger Edebro Sikström och fortsätter:

– Det är viktigt att KB, som nationell myndighet, tar fram ett förslag till en infrastruktur som ger förutsättningar för en likvärdig tillgång till kultur, information och kunskap.

– Det är i det perspektivet en nationell katalog behövs. De initiala kostnader det medför måste finansieras i en nationell lösning och utformas så att det på sikt ger så låga driftskostnader som möjligt.

Effektivitet

Med en nationell katalog skulle alla kunna söka i det samlade nationella beståndet av böcker och andra medier, säger Anna Christina Rutquist, som är länsbibliotekarie i Värmland, på frågan vad den enskilde låntagaren skulle märka för skillnad mot idag.

Inter

“Med en gemensam katalog skulle dubbelarbete undvikas”

För att en nationell katalog skall bli verklighet krävs att katalogposterna – informationen om de enskilda böckerna och andra medier som tidskrifter, filmer och så vidare – är fria.

– Att posterna är fria är den enskilt viktigaste frågan!

Som grund för en nationell katalog är Kungliga bibliotekets LIBRIS det givna alternativet.

– Jag tycker att KB lyssnar till folkbibliotekens behov nu, säger hon och pekar på rapporten *Folkpost på tre sekunder*.

Den framtid som Anna Christina Rutquist ser bygger på att olika aktörer, offentliga såväl som kommersiella, kan använda katalogposterna för att utveckla nya elektroniska tjänster.

– Det skulle ge biblioteksvärlden en skjuts framåt.

Exakt vilka tjänster det kan gälla vågar hon inte sia om – det viktiga är att förutsättningen för teknisk utveckling underlättas.

Med en gemensam katalog skulle också dubbelarbete undvikas, menar Anna Christina Rutquist.

– En bok skall bara katalogiseras en gång och det skall ske i LIBRIS. Det skall endast finnas en post per medium. Vem som sedan gör jobbet kan variera.

På detta sätt skulle skattepengarna kunna användas effektivare, hoppas Anna Christina Rutquist, och förhoppningsvis skulle pengar kunna läggas på annat angeläget.

I Värmland samarbetar dussinet kommuner kring en gemensam regional katalog. Fyra mindre bibliotek har också nyligen börjat använda LIBRIS. Erfarenheterna verkar hittills vara goda, enligt Anna Christina Rutquist.

A photograph showing a woman with dark hair tied back, wearing a dark patterned top, sitting at a desk in a library. She is looking down at something on the desk. The background is a blurred interior of a library with warm lighting and bookshelves.

Christina Persson är bibliotekschef vid Göteborgs stadsbibliotek, som tillhör den skara bibliotek som redan gått över till LIBRIS. Christina menar att även om övergången innebar en hel del arbete så är deras erfarenheter, på det stora hela, mycket goda.

Framtids- inriktning

NS.
LA

BIBLIOTEK

“Det viktiga är att fokusera på det som är bra – inte identifiera en massa problem”

Fria katalogposter som alla kan använda är det viktigaste argumentet för en nationell bibliotekskatalog, säger Christina Persson, bibliotekschef i Göteborg. Sedan några år använder sig Göteborgs stadsbibliotek av KB:s katalog LIBRIS. Helt ensamma är man dock inte – det finns andra folkbibliotek som också använder sig av LIBRIS.

– Det har fungerat bra, men initialt var det en del arbete, kommenterar Christina.

Men hur gör ni med medier som det inte finns poster på i LIBRIS?

– Det är en myt att det saknas en massa i LIBRIS. Men det viktiga är att titta framåt och fokusera på det som är bra, inte identifiera en massa problem.

Hon ser positivt på KB:s inställning och nämner – liksom Anna Christina Rutquist i Värmland – skriften *Folkpost på tre sekunder*.

– Det finns en stor beredvillighet hos KB.

När skulle en nationell bibliotekskatalog kunna bli verklighet då?

– Jag skulle vilja om ett år, småskrattar Christina Persson. Men traditionen är stark och tiden knapp, och det är idag smidigt för folkbiblioteken att få sina poster direkt från BTJ:s system BURK.

– Man får acceptera att det är ett stort arbete och streta på.

SAMMANFATTNING:

FOLKPOST PÅ TRE SEKUNDER!

En plan med sikte mot en nationell katalog

Inför det utvidgade uppdraget genomförde KB under 2010 en rad dialogsamtal med representanter för olika bibliotek runt om i landet i syfte att få en bild av vilka gemensamma utvecklingsfrågor som ansågs vara viktigast. Ett tydligt budskap var behovet av att prioritera en gemensam katalog för de offentliga biblioteken. KB planerar därför att med LIBRIS samkatalog som bas skapa förutsättningar för en nationell bibliotekskatalog. På sikt är tanken att en nationell katalog ska omfatta samtliga medieresurser som tillgängliggörs via de offentligt finansierade biblioteken.

Som ett första steg lät KB göra en undersökning av folkbibliotekens behov och förväntningar på en nationell katalog, liksom hur folkbibliotekens data ska kunna integreras i LIBRIS och hur den tekniska infrastrukturen behöver vidareutvecklas för att kunna hantera folkbibliotekens data. Undersökningen redovisas i rapporten *Folkpost på tre sekunder* (Termen folkpost syftar på de medier som folkbiblioteken tillhandahåller).

Rapporten lyfter fram flera fördelar med en gemensam katalog. En är att användarna ska få samlad tillgång till de samhällsfinansierade bibliotekens medieresurser. En annan att biblioteken ska få tillgång till fria poster som är väl anpassade för de lokala behoven. En tredje är att en förbättrad postförsörjning kan bidra till att det finns mer tid att vidareutveckla nya tjänster. Med allt material samlat i en katalog öppnas möjligheter att utveckla nya gränssnitt gentemot användarna. Med fler fritt tillgängliga poster kan också nya möjligheter att anpassa service och tjänster till bibliotekens lokala uppdrag åstadkommas. I rapporten framhålls flera gånger att en gemensam katalog ger vinster för såväl folk- som forskningsbibliotek och deras användare.

Utifrån de förväntningar man identifierat har man formulerat en vision, som man kallar "folkpost på tre sekunder". Visionen innebär att man under 2012 ska kunna erbjuda ett sömlöst postflöde där LIBRIS-bibliotek får en användbar post in i sin lokala katalog direkt efter ett köp hos någon av de större medieleverantörerna. Posten ska innehålla förvärvsinformation (som kan användas i bibliotekets inköpsmodul/ekonomisystem) och överföringen från medieleverantör till bibliotekets lokala katalog ska ta max tre sekunder.

För folkbiblioteken är det viktigt att katalogpostflödet blir smidigt. Likaså är det viktigt att snabbt få tillgång till posten. Postens innehåll måste också vara anpassat till de krav som finns vid olika bibliotek. LIBRIS måste vidare kunna erbjuda ett större urval poster som motsvarar alla de olika medietyper och språk som folkbiblioteken erbjuder sina användare. I så stor utsträckning som möjligt ska det finnas katalogposter tillgängliga redan då biblioteket förvärvat en titel.

För att kunna integrera folkbibliotekens bibliografiska data och beståndsdata i LIBRIS krävs anpassningar i både LIBRIS och folkbibliotekens medie- och systemleverantörers tekniska infrastrukturer. Ett gediget samarbete mellan LIBRIS, det enskilda folkbiblioteket och bibliotekets leverantörer krävs alltså för att visionen ska bli verklighet.

Folkbiblioteken ska kunna välja att katalogisera själva, samarbeta med andra bibliotek eller köpa katalogiseringstjänsten av kommersiella aktörer. En förutsättning är dock att de som katalogiserar följer LIBRIS standarder och alla poster ska vara fritt tillgängliga.

Arkeologi

0ms

Kunst

I Fine Arts

INLÄGG:

VAD GÖR KB NU?

■ Som Niclas Lindberg skriver i förordet, har KB valt att prioritera arbetet med en nationell katalog inom ramen för sitt nya uppdrag. I juni 2011 publicerades rapporten *Folkpost på tre sekunder*.

Men vad har hänt sedan rapporten publicerades?

Rapporten tog fram ett antal centrala delar för KB, LIBRIS-enheten, att arbeta med. Katalogposterna ska levereras snabbare, ha högre kvalitet och det ska finnas katalogposter som täcker folkbibliotekens behov. En viktig del i det arbetet är att knyta ihop de olika medieleverantörer och bibliotekssystemleverantörer som folkbiblioteken anlitar. Detta gäller både de krav som biblioteken har men också att kraven tas om hand av leverantörerna, så att vidareutveckling möjliggörs. Här måste det finnas en vilja, förståelse och drivkraft till förändring hos både biblioteken, leverantörerna och KB. LIBRIS arbetar också med att tillgängliggöra poster över nytt material, talboksposter och ljudboksposter är exempel i ett första steg. Poster över svenskt material behöver förbättras, ett stort utvecklingsområde som genomförs 2012. Ytterligare ekonomiska resurser tillförs Internationella biblioteket från 2013, för att öka det utländska materialet i LIBRIS.

Varför är det viktigt med öppna, fria informationskällor och vad ska biblioteken använda detta till? KB arbetar med öppen data och att möjliggöra för så många som möjligt att återanvända så mycket som möjligt av datat i nya, digitala tjänster. Biblioteken behöver informera om sitt fysiska utbud och sina tjänster, men de behöver också ha ett digitalt utbud av medier och tjänster. De elektroniska resurserna i form av e-böcker, e-tidskrifter, e-artiklar i fulltext ökar lavinartat. Det data som behövs för att nå resurserna ska vara fritt och enkelt att hämta. Ska biblioteken finnas i framtiden måste alla resurser synliggöras och erbjudas, både på nätet och mobilt.

Hur ska det gå till? Ju fler bibliotek som deltar i samarbetet om en gemensam källa att hämta informationen ur, desto mindre blir arbetet för var och en. LIBRIS är nu fritt och öppet för folkbiblioteken att ansluta sig till. I Nationell samverkans inflytandestruktur finns det all möjlighet att påverka utvecklingen inom de expert- och styrgrupper som är tillsatta, nu även med representanter från folkbiblioteken.

*Maria Hedenström, Enhetschef LIBRIS,
Avdelningen för nationell samverkan, Kungliga biblioteket*

Svensk Biblioteksforening har länge påpekat behovet av mer samarbete inom bibliotekssektorn. Kungliga bibliotekets utvidgade uppdrag är ett steg på vägen mot ökad samverkan och KB har prioriterat arbetet med en nationell katalog. Vinsterna med en gemensam katalog är många, både för biblioteken, användarna och samhället.

En nationell katalog:

- ger fri tillgång till information och kunskap för alla
- gör det lättare att hitta det man söker
- ökar effektiviteten – jobbet görs bara en gång
- möjliggör fler digitala tjänster – både mobila och på nätet – utifrån användarnas behov

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Box 70380, 107 24 Stockholm
Tel: 08-545 132 30 Fax: 08-545 132 31
www.biblioteksforeningen.org